

Lilli Alanen

Pohjoismaiden NAISET

filosofiassa:

sisä- vai
ulko-
puolella?*

Tilastojen asemasta mukanani on kuva, jonka haluan teille esitellä. Se on New Yorker -lehden naisnumerosta. Kuva esittää neljää miestä mukavasti istumassa kokouspöydän ympärillä. Yksi heistä (kokouksen puheenjohtaja, luulisin) kysyy retorisen kysymyksen: "Ehän täällä ole ketään, joka ei olisi feministi?". Halusin näyttää sen teille, koska se kuvaa aika tarkasti tilannetta myös Helsingin yliopiston filosofian laitoksella, kuten luullakseni myös muilla Suomen filosofian laitoksilla —ja yleisemminkin Skandinaviassa, jossa lähes poikkeuksetta naisilla ei ole vakituisia korkeita opetusvirkoja.

Alkuhuomautus

Koska minulla ei ollut mahdollisuutta muokata noin puolitoista vuotta sitten kirjoittamaani tekstiä uudelleen, todettakoon, että vaikkei tilanne yleisesti katsoen muuttunut, tuli Ruotsin opetusministeriön perustamista naisille tarkoitetuista viroista kaksi filosofiaan. Toinen on filo-

sorian historian professuuri Upsalan yliopistossa, jonka itse, työttömänä tutkijana, olen ottanut kiitollisena vastaan. Toinen on määräaikainen tutkijanvirka Tukholman yliopistossa. Siihen nimitettiin Åsa Wikforss Columbia Universitystä. Edelleen todettakoon, että sekä Norjan että Ruot-

sin yliopistolaki edellyttää naisten edustusta asiantuntijaryhmässä, mikäli hakijoiden joukossa on yksikin nainen. Norjassa myös suositellaan virkanimityksissä naisen asettamista etusijalle yhtä pätevien hakijoiden joukossa. Suomessa ei ole toistaiseksi tapahtunut mitään muutoksia tähän

suuntaan.

Päinvastoin, Helsingin yliopiston teoreettisen filosofian uutta apulaisprofessoria valittaessa neljän asiantuntijan joukkoon ei pidetty tarpeellisenä kutsua ainuttakaan naista, vaikka hakijoiden joukossa oli nainen, ja vaikka kansainvälisesti pätevistä naisasiantuntijoista ei suinkaan ole puute. Pitäisikö Suomessakin opetusministeriön ryhtyä erityisiin järjestelyihin asioiden korjaamiseksi? Helsingissä, kuten muissakin Suomen yliopistoissa harjoitetaan tätä nykyä uusien aloitteiden palkitsemispolitiikkaa kovin innokkaasti. Mitä jos laitoksia palkittaisiin tasa-arvon edistämiseksi? Rohkenisiko Suomessa yksikään yliopisto tai yliopistollinen johtoeelin (filosofeista puhumattakaan) osoittaa luovuutta tällaisen vanhan idean — konkreettisen tasa-arvon — toteuttamisessa.

Tilastojen asemasta mukanani on kuva, jonka haluan teille esitellä. Se on *New Yorker*-lehden naisnumerosta. Kuva esittää neljää miestä mukavasti istumassa kokoussöydän ympärillä. Yksi heistä (kokouksen puheenjohtaja, luulisin) kysyy retorisen kysymyksen: "Eihän täällä ole ketään, joka ei olisi feministi?". Halusin näyttää sen teille, koska se kuvaa aika tarkasti tilannetta myös Helsingin yliopiston filosofian laitoksella, kuten luullakseni myös muilla Suomen filosofian laitoksilla — ja yleisemminkin Skandinaviassa, jossa lähes poikkeuksetta naisilla ei ole vakituisia korkeita opetusvirkoja. Poikkeuksia tietääkseni ovat Tromssan yliopisto, jossa Hjørdis Nerheim nimitettiin professoriksi kaksi vuotta sitten, ja Bergen, jossa apulaisprofessoreita ovat Vigdis Sogne Moller ja Paola de Cuzzani Solbakk, sekä Oslo, jossa Else Viestad nimitettiin vuonna 1995 apulaisprofessoriksi. Tanskassa, jossa uusimpien tilastojen mukaan vain kaksi prosenttia yliopistotasoisesta opetushenkilöstöstä on naisia, on vain yksi vieraileva filosofian naisprofessori, Robin Schott, ja hänkin on Köpenhaminan yliopiston naistutkimuskeskuksessa. Ruotsin tilanne ei ole juurikaan parempi. Saamieni tietojen mukaan siellä ei ole yhtään naista vakituisessa opetusvirassa millään filosofian laitoksella. Tromssan Nerheim on Norjan ensimmäinen naisprofessori filosofissa ja on tällä hetkellä (kevällä 1996)

myös Pohjoismaiden ainoa naispuolinen filosofian professori. Tosin ensimmäinen nainen, jolla oli filosofian professorin virka oli Raili Kauppi (k. 1995) Tampereen yliopistossa. Tällä hetkellä Suomen yliopistoissa ei ole muita vakituisen opetusvirkaan nimitettyjä naisfilosofeja kuin Marja-Liisa Kakkuri-Knuutila. Hän toimii lehtorina Helsingin kaupunkikorkeakoulussa. Helsingin yliopiston filosofian laitoksella yksi naisfilosofi kuuluu vakinaiseen henkilöstöön, nimittäin amanuenssi, VTL Terhi Pursiainen, joka opintojen ohjaamisen rinnalla kantaa harteillaan käytännön vastuun filosofian laitoksen hallinnosta.

Kuten kuvassakin, miespuolisia feministejä sen sijaan on riittämiin. Jos esimerkiksi Helsingin yliopiston filosofian laitoksen johtomiehiä (jotka esittelemäni kuvan mukaisesti ovat feministejä tai pitävät tärkeänä sellaisena esiintymistä) muistutetaan tästä naisopiskelijoiden ja tutkijoiden kannalta surkeasta tilanteesta, he puolustautuvat mieluusti viittamalla toisaalta siihen, että nimenomaan Suomessa on ollut Pohjoismaiden ensimmäinen naispuolinen filosofian tohtori ja professori (Kauppi Tampereella), ja toisaalta siihen, että tilanne laitoksellamme, jossa peräti kolme naista on eri aikoina nimitetty assistenteiksi, on paljon parempi kuin monella muulla laitoksella. Itse olin 70-luvun loppupuolelta lähtien ruotsinkielisellä puolella professori Ingmar Pörnin assistenttina, Leila Haaparanta oli 80-luvun lopussa ja 90-luvun alussa teoreettisen filosofian professorin, Ilkka Niiniluodon assistenttina, ja Heta Häyry on Timo Airaksisen, käytännöllisen filosofian professorin assistentti. Meillä kaikilla kolmella on ollut mahdollisuus myös erota assistentin tehtävästämme siirtyäksemme itsenäisempään, joskin väliaikaiseen asemaan Suomen Akatemian tutkijoiksi. Syynä siihen, että tilallemme ei ole otettu naisia, ei uskoakseni suinkaan ole ollut pätevien naishakijoiden puute. Vakavinta ei ole se, että päteviä naisehdokkaita olisi sivuutettu, vaan se, että tilanteen epäoikeudenmukaisuutta ei ole edes otettu huomioon tai tunnustettu. Vallassa olevat johtomiehet kun ovat kaikki feministejä...

Näyttää siltä, että Suomen Akatemia on ollut yliopistoja tehokkaampi tasa-arvopolitiikan puolustamisessa ja toteuttamisessa. Saamme myös kiittää

Suomen Akatemiaa tämän tapaamisen avokätisestä tukemisesta.

Teitä muista Skandinavian maista tulevia saattaa hämmästyttää, että suomalaiset naisfilosofit löytävät yhä valittamisen aihetta, vaikka he ovat näkyvämmiin esillä ja heitä on enemmän akateemisilla paikoilla kuin muissa Skandinavian maissa. Kun kuitenkin otetaan huomioon, että naispuolisten filosofian tohtorien määrä Suomessa on jatkuvassa kasvussa, on jossakin mielessä vieläkin hätkähdyttävämpää, ettei naisfilosofeilla ole suomalaisissa yliopistoissa yhtään vakinaista korkeaa virkaa. Tämä tarkoittaa, ettei naisia ole siellä, missä tehdään tulevaisuutta koskevia päätöksiä ja suunnitelmia. Meidän kai pitäisi kuitenkin olla kiitollisia siitä, ettei korkeissa virka-asemissa olevien joukossa ole ketään, joka ei olisi feministi — ja tyytyä odottamaan hyvässä uskossa kaikkea hyvää, mitä meidän puolestamme mutta meiltä kysymättä päätetään, niin kuin me saamme myös tyynesti odottaa tasa-arvon toteutumista, jonka puolesta he sanovat työskentelevänsä...

En kuitenkaan itse luottaisi liikaa näihin odotuksiin. Vuonna 1992 naisfilosofien kansainvälisen järjestön (*International Association of Women Philosophers - Internazionale Associazione von Philosophinnen*) kokouksessa Amsterdamissa jotkut olivat laskeneet, että mikäli naisfilosofien määrä tietyn saksalaisen yliopiston filosofian laitoksella kasvaisi nykyistä tahtia, naisten tasavertainen edustus (50-50 prosenttia, mikä on tasa-arvolain virallinen tavoite) saavutettaisiin arviolta 11 406 vuoden kuluttua.¹ Luojan kiitos me emme työskentele siinä yliopistossa!

Tilanne antaa kuitenkin täälläkin aihetta syvään huoleen. EU:n komission tilastoista selviää, että Ruotsi ja Suomi sijoittuvat unionin takapajuisimpien maiden joukkoon, kun katsotaan naisten edustusta korkeimmissa akateemisissa viroissa. Kuten epäilemättä tiedättekin, tästä on myös valitettu Ruotsin hallitukselle, minkä seurauksena Ruotsin opetusministeriö on hiljattain perustanut kolmisenkymmentä yliopistovirkaa (joista noin puolet on professuureja) myönnettäväksi ensisijaisesti päteville naishakijoille. Tasa-arvofeminismin näkökulmasta tällainen toimenpide on epätoivoinen ja ehdottomasti valitettava. Me emme halua naisille varattuja virkoja, vaan ha-

luamme tulla avoimessa kilpailussa tasavertaisesti huomioon otetuiksi. Mutta mikä takaa, että näin tulee koskaan käymään? Koska akateemisia virkanimityksiä hoitavat lautakunnat ja asiantuntijat, samoin kuin filosofian laitosten johtoehtien jäsenet ovat miltei poikkeuksetta miehiä (vrt. tilannetta esim. Helsingin yliopiston filosofian laitoksella), valitettava joskaan ei hämmästyttävä tosiasia on, että he (myös silloin kun väittävät olevansa feministejä) kerta toisensa jälkeen tulevat loukanneeksi ja laiminlyöneeksi vähemmistön tai — siinä liian usein toistuvassa tilanteessa, jossa heidän joukossaan ei ole yhtään naista — pois suljettujen ja ulkopuolisten etujen puolustamisen tai edes noteeraamisen.

Kiitos aloitteellisen göteborgilaisen naisryhmän, Pohjoismaiden naisfilosofien ei onneksi enää tarvitse odottaa (tuhansia tai yksitoistatuhansia vuosia) kunniaa tulla tasavertaisesti edustetuksi akateemisissa piireissä saadakseen filosofeina äänensä kuuluviin. Keväällä 1991 Ulla Holm, Annika Persson ja Eva Mark tekivät aloitteen perustaakseen Pohjoismaiden naisfilosofien verkoston. Se ei ole varattu yksin feministille, vaikka useimmat meistä ehkä feministejä ovat, vaan kaikille Pohjoismaissa toimiville naisille, jotka ovat kiinnostuneita filosofiasta ja filosofisesta tutkimuksesta. Aloitte perustui siihen yksinkertaiseen havaintoon, että tuolloin virallisessa *Pohjoismaisessa filosofiatrikkelissa* mainituista 399:sta filosofista vain kymmenen prosenttia oli naisia. He perustelivat verkoston luomista seuraavasti: "Halusimme luoda foorumin, jolla naisfilosofit voivat toimia asiantuntijoina, kriitikkoina, yleisönä ja yhteistyökumppaneina toinen toisilleen. Mahdollisuus osallistua tällaiseen foorumiin on mielestämme luovan ajattelun ehto, mutta sitä ei ole ennen ollut pohjoismaisten filosofian alalla toimivien naisten ulottuvilla."²

Heidän ponnistelunsa johti vuonna 1992 ensimmäiseen yksinomaan naisille tarkoitettuun tapaamiseen

Göteborgissa. Se kokosi yhteen 40 osallistujaa kaikista Pohjoismaista! Toinen tapaaminen järjestettiin Bergenissä 1993. Nyt Suomessa järjestettävä kokous poikkeaa edeltäjistään kahdessa suhteessa. Ensiksikin, vaikka kaikki kutsutut puhujat ovat naisia, kokouksemme on avoin kaikille aiheesta kiinnostuneille. Olemme hyvin iloisia siitä, että osallistujien joukossa on miespuolisia jatko-opiskelijoita. Samoin toivotamme ne (tosin harvakuiset) miespuoliset kollegat, jotka ovat rohjenneet ilmaantua paikalle, tervetulleiksi joukkoomme. Tapahtu-

filosofian laitosten ulkopuolella olemisen ei välttämättä tarvitse olla heikkoutta, vaan päinvastoin, se voi joskus olla voiman ja vitaaalisuuden lähde. Huomattava osa kaikkein kiinnostavimmasta, perustavanlaatuisesta, uudesta filosofian parissa tehdystä työstä tehdään tällä hetkellä naistutkimuksen laitoksilla ja instituuteissa. En kuitenkaan usko, että Pohjoismaiden naisten tulisi silti alistua filosofian laitosten marginaaleissa olemiseen. Päinvastoin, luovan filosofisen ajattelun tulevaisuuden kannalta on olennaista, että naisten tieteellinen työ ja kiinnostuksen kohteet pääsevät yhdistymään akateemisiin koulukuntiin ja kehittymään niiden sisällä. Ei vain siksi, että ne toisivat uutta elämää ja vitaaalisuutta instituutioihin, joita ovat hallinneet liian pitkään yksinomaan miehiset mielenkiinnon kohteet, ja joiden rutiinistandardit usein estävät uutta elämää ja uusia ideoita kukoistamasta.

Englanninkielestä
suomentanut
Marjo Kylmänen

man järjestelytoimikunta on pitänyt tärkeänä myös vierailevien puhujien kutsumista Pohjoismaiden ulkopuolelta. Meillä on täten ilo ja kunnia saada kuuluisaksi vieraaksemme professori Naomi Scheman Minnesotan yliopistosta. Toivotan hänet, samoin kuin Salvör Nordalin Calgaryn yliopistosta, sekä muut kaukaiset vieraamme, lämpimästi tervetulleiksi Helsinkiin.

Kuten tulemme näkemään, tämä ei ole vain naisten tapaaminen tai naisverkoston kehittämistilaisuus, vaan ensisijaisesti filosofiaa käsittelevä konferenssi. Ruumiista, erosta ja ihmettelystä on tullut filosofisen tutkimuksen mielenkiinnon kohteita paljolti juuri naisfilosofien ja feministiajattelijoiden tekemän työn ansiosta. Tämä osoittaa, kuten toivoakseni tulemme täälläkin näkemään, että

Viitteet

- * Tässä julkaistava teksti on alun perin kirjoitettu avauspuheen vuoroksi kolmanteen pohjoismaiseen Naiset filosofiassa -symposiumiin *Body, Difference and Wonder — Ethical and Epistemological Perspectives*. Symposium pidettiin Helsingin yliopistossa 3.-5. toukokuuta 1996.
1. Tietoni perustuu Elin Svennebyn käsikirjoitukseen *Også kvinner, Glaukon! Frihet og likestilling i et filosofihistorisk kvinneperspektiv med saerlig interesse for Edith Stein og Hannah Arendt*. (Tromssa 1995)
 2. *Proceedings of Nordic Symposium for Women in Philosophy. Nordic Women in Philosophy*, no. 1, Göteborg 1992, s. 1.